

ابعاد حقوقی

حق مالکیت دولت در اراضی ملی

رحیم درخشانی

ابعاد حقه‌فی حق مالکیت دولت در اراضی ملی

روح، درخشانی :::: انتشارات نامه خرد :::: نوبت چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۶ :::: شمارگان:

۱۰۰۰ نسخہ :::: شے نمبر: ۱-۴-۹۵۸۳۰-۶۰۰-۹۷۸ :::: تعداد صفحات: ۱۹۴ :::: قطع: وزیری

ۛۛۛ قیمت: ۲۰۰۰۰ ر

- سرشت: مجله حقوقی، زمستان ۱۳۵۷ -
- عنوان قرارداد:** ایران: قوانین و احکام
Iran.Laws etc.
- عنوان و نام پدیدآور: ابعاد حق بی‌قی مالکیت دولت در اراضی ملی / رحیم درخشانی.
■ مشخصات نشر: تبریز: نامه خ., ۱۳۹۶.
■ مشخصات ظاهری : ۱۹۴ ص.
■ شابک : ۹۸۳۰-۶۰۰-۹۷۸۰-۲۰۰ ریال
- وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: اموال دولتی -- ایران
- Government property-- Iran**
- موضوع: مالکیت دولتی -- قوانین و مقررات -- ایران
- Government ownership -- Law and legislation -- Iran**
- رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ الف ۵/د ۴/۳۰ KMH
رده بندی دیویی: ۳۳۴/۵۵۰۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۹۶۱۳۱

تبریز، خیابان طالقانی / خیابان

مصلی (ارک جدید) / ساختمان

امین / طبقه دوم / واحد ۲

تلفکس: ۰۲۱-۳۵۵۷۳۱۰۴

· 91FF16 · FAX

E-mail:

Zh. fatih publaw@yahoo.com

فهرست مطالب

پیش گفتار	۱۳
فصل اول: شالوده های فقهی	۱۹
۱-۱- اراضی ملی	۱۹
۲-۱- منابع طبیعی	۲۱
۳-۱- انواع منابع طبیعی	۲۱
۴-۱- اراضی جنگلی	۲۲
۱-۴-۱- جنگل	۲۳
۲-۴-۱- مرتع	۲۳
۳-۴-۱- بیشه	۲۳
۵-۱- مفهوم دولت	۲۳
۱-۵-۱- مفهوم ادبی دولت	۲۳
۲-۵-۱- مفهوم حقوقی دولت	۲۴
۶-۱- مفهوم حق	۲۴
۱-۶-۱- تعریف حق در قرآن	۲۵
۲-۶-۱- تعریف حق در فقه امامیه	۲۵
۳-۶-۱- اصطلاح حق در حقوق	۲۶
۷-۱- مفهوم مالکیت	۲۶
۱-۷-۱- تعریف مالکیت در فقه و حقوق	۲۶
۲-۷-۱- انواع مالکیت	۲۷
۱-۲-۷-۱- مالکیت خصوصی	۲۷
۲-۲-۷-۱- مالکیت فردی	۲۸

- ۲۸-۱-۲-۳- مالکیت گروهی: ۲۸
- ۲۸-۱-۲-۴- مالکیت مشاع و مفروز: ۲۸
- ۲۸-۱-۲-۵- مالکیت عمومی: ۲۸
- ۳۰-۱-۲-۵-۱- خصوصیات اموال عمومی: ۳۰
- ۳۱-۱-۲-۵-۲- مالکیت آبهای عمومی: ۳۱
- ۳۲-۱-۲-۵-۳- مالکیت اراضی وابسته به آبهای عمومی: ۳۲
- ۳۳-۱-۲-۳- جایگاه مالکیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: ۳۳
- ۳۵-۱-۲-۴- نظام حقوقی مالکیت ارضی در قوانین و رویهها (مطالعه تطبیقی): ۳۵
- ۳۶-۱-۲-۵- نظام مالکیت زمین در ایران: ۳۶
- ۳۷-۱-۲-۶- تغییر نظام مالکیت اراضی با پدیده زمین خواری: ۳۷
- ۳۸-۱-۲-۷- تصرف عدوانی: ۳۸
- ۳۸-۱-۲-۸- تجاوز جنگلها: ۳۸
- ۳۹-۱-۲-۹- تکیه زمینهای کشاورزی: ۳۹
- ۳۹-۱-۲-۱۰- تغییر کاربری زمینهای کشاورزی: ۳۹
- ۴۰-۱-۲-۸- انواع اراضی در دیه: ۴۰
- ۴۰-۱-۲-۸-۱- انفال: ۴۰
- ۴۱-۱-۲-۸-۱- مصادیق حقوقی انفال در ترمینولوژی حقوق: ۴۱
- ۴۱-۱-۲-۸-۲- مصادیق انفال در قانون اساسی: ۴۱
- ۴۶-۱-۲-۸-۱- اراضی فیء: ۴۶
- ۴۷-۱-۲-۸-۳- اراضی مفتوحالعنوة: ۴۷
- ۴۸-۱-۲-۸-۴- اراضی خراجی: ۴۸
- ۴۸-۱-۲-۸-۵- اراضی طوع و صلح: ۴۸
- ۴۸-۱-۲-۸-۶- اراضی مباح: ۴۸
- ۴۹- فصل دوم: مبانی قانونی مالکیت دولت بر اراضی ملی: ۴۹
- ۵۰-۱-۲- پیشینه قوانین و مقررات مربوط به اراضی در ایران: ۵۰
- ۵۹-۲-۲- انواع اراضی در قوانین: ۵۹
- ۶۴-۱-۲-۲- مفهوم اراضی شهری: ۶۴
- ۶۵-۲-۲-۲- اراضی دایر شهری و غیرشهری: ۶۵
- ۶۵-۳-۲-۲- اراضی بایر شهری و غیرشهری: ۶۵
- ۶۷-۴-۲-۲- اراضی موات شهری و غیر شهری: ۶۷
- ۷۲-۳-۲- مهمترین قوانین و مقررات مربوط به اراضی واقع در محدوده شهرها: ۷۲
- ۷۲-۱-۳-۲- قانون لئو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن مصوب ۱۳۵۸: ۷۲
- ۷۳-۲-۳-۲- قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۱: ۷۳
- ۷۳-۳-۳-۲- آئین نامه اجرایی قانون اراضی شهری مصوب ۱۳۶۱: ۷۳
- ۷۴-۴-۳-۲- قانون زمین شهری مصوب ۱۳۶۶/۶/۲۲: ۷۴
- ۷۴-۵-۳-۲- آئین نامه های اجرایی مرتبط با قانون زمین شهری: ۷۴

ابعاد حقوقی حق مالکیت دولت در اراضی ملی // ۹

- ۶-۳-۲- ماده واحده مصوب ۱۳۷۰/۱۱/۲۶ مجمع تشخیص مصلحت نظام: ۷۵
- ۴-۲- تقسیم اراضی از جهت نوع بهره‌برداری: ۷۸
- ۱-۴-۲- اراضی متروکه: ۷۸
- ۲-۴-۲- اراضی عمومی: ۷۹
- ۳-۴-۲- اراضی دولتی: ۷۹
- ۴-۴-۲- اراضی ساحلی: ۷۹
- ۱-۴-۴-۲- اراضی مجاور ساحلی: ۸۰
- ۵-۴-۲- اراضی مستحدثه: ۸۰
- ۶-۴-۲- سایر اراضی عرفی: ۸۰
- ۱-۶-۴-۲- باغ: ۸۰
- ۲-۶-۴-۲- اراضی بیابانی: ۸۱
- ۳-۶-۴-۲- اراضی موات حریم ده: ۸۱
- ۴-۶-۴-۲- اراضی آیش (زمین کشتخوان): ۸۱
- ۵-۶-۴-۲- اراضی فروزی: ۸۱
- ۶-۶-۴-۲- اراضی ملی: ۸۲
- ۷-۶-۴-۲- اراضی دیم: ۸۲
- ۸-۶-۴-۲- اراضی سنت موقت: ۸۲
- ۹-۶-۴-۲- اراضی خالص: ۸۲
- ۱۰-۶-۴-۲- اراضی اوقافی، اتلاش، باغ، احاس دائم: ۸۳
- ۸-۴-۲- اراضی کشاورزی: ۸۴
- ۱-۸-۴-۲- باغ: ۸۴
- ۹-۴-۲- محدوده شهر: ۸۵
- ۱-۹-۴-۲- حریم شهر: ۸۵
- ۱۰-۴-۲- مرتع: ۸۵
- ۱۱-۴-۲- آیش: ۸۵
- ۱۲-۴-۲- تقسیمات زمین به داعتیار محدوده استقرار جغرافیایی: ۸۵
- ۱-۱۲-۴-۲- اعمال سیاستهای خاص حمایتی از کاربری اراضی خارج از محدوده شهرها: ۸۵
- ۲-۱۲-۴-۲- اعمال ضوابط محدود کننده شهرسازی و رعایت کاربری اراضی خارج از محدوده شهرها: ۸۶
- ۵-۲- تعریف کاربری: ۸۷
- ۱-۵-۲- تغییر کاربری: ۸۷
- ۶-۲- تعیین محدوده اراضی خارج از محدوده شهرها: ۸۷
- ۷-۲- شهر: ۹۱
- ۱-۷-۲- محدوده خدماتی شهر: ۹۲
- ۲-۷-۲- محدوده یا حریم استحفاظی شهر: ۹۲
- ۳-۷-۲- محدوده قانونی شهر: ۹۴
- ۸-۲- شهرک: ۹۵

- ۹۶..... ۲-۸-۱- حریم قانونی و استحفاظی شهرک:
- ۹۶..... ۲-۹-۱- روستا:
- ۹۷..... ۲-۱۰-۱- حریم روستا:
- ۱۰۰..... ۲-۱۱-۱- حریم:
- ۱۰۰..... ۲-۱۱-۱- تعریف حریم در فرهنگ لغات:
- ۱۰۱..... ۲-۱۱-۲- انواع حریم:
- ۱۰۱..... ۲-۱۱-۲- عرف محل یا منطقیهای:
- ۱۰۱..... ۲-۱۱-۲- حریم قانونی:
- ۱۰۱..... ۲-۱۱-۳- ماهیت حقوقی حریم:
- ۱۰۳..... ۱-۱۱-۱- وجوه تمایز و تشابه حریم در فقه و قانون مدنی با حریم در قوانین خاص:
- ۱۰۴..... ۲-۳-۱-۲- حریم در قانون مدنی:
- ۱۰۵..... فصل سوم: اراضی ملی، جنگلی و محیط زیست
- ۱۰۵..... ۳-۱-۱- تبیین مالکیت ارضی موات:
- ۱۱۰..... ۳-۲-۱- مراتع:
- ۱۱۱..... ۳-۲-۳-۱- مراتع بر پایه قسدها (متوسط تا ضعیف):
- ۱۱۲..... ۳-۲-۳-۲- مراتع میان:
- ۱۱۲..... ۳-۲-۳-۳- مراتع بیابانی:
- ۱۱۲..... ۳-۲-۳-۴- مراتع مشجر:
- ۱۱۳..... ۳-۲-۳-۵- شایستگی مرتع:
- ۱۱۳..... ۳-۲-۳-۶- طبقه بندی شایستگی مراتع:
- ۱۱۳..... ۳-۲-۳-۱-۶- مراتع قابل چرا:
- ۱۱۳..... ۳-۲-۳-۲-۶- مراتع غیرقابل چرا:
- ۱۱۴..... ۳-۲-۳-۷- تعیین وضعیت مرتع از دیدگاه فقه و حقوق:
- ۱۱۴..... ۳-۳-۱- زمینهای موات:
- ۱۱۵..... ۳-۳-۱- مالکیت زمین موات:
- ۱۱۶..... ۳-۴-۱- زمینهایی که مالک ندارند:
- ۱۱۷..... ۳-۴-۱-۱- ته درهها و سرکوهها:
- ۱۱۷..... ۳-۴-۱-۱- آیا جنگلها و کوهها از انفال است؟
- ۱۲۰..... ۳-۴-۱-۲- مرتع از مباحات است:
- ۱۲۲..... ۳-۴-۱-۳- تبیین مالکیت جنگل، مرتع و اراضی جنگلی:
- ۱۲۶..... ۳-۴-۲- جنگل بکر یا جنگل دست نخورده:
- ۱۲۶..... ۳-۴-۳- جنگل طبیعی:
- ۱۲۷..... ۳-۴-۴- جنگلهای مصنوعی یا دست کاشت:
- ۱۲۸..... ۳-۵-۱- تعیین وضعیت جنگل از دیدگاه فقه و حقوق:
- ۱۲۸..... ۳-۶-۱- وضعیت مراتع و جنگلهای واقع در موقوفات:
- ۱۳۰..... ۳-۷-۱- بررسی نظریه‌های فقهی معاصر در این زمینه:

- ۸-۳- محیط زیست: ۱۳۴
- ۱-۸-۳- بررسی مبانی فقهی و حقوقی حفاظت از محیط زیست: ۱۴۴
- ۲-۸-۳- اصل اباحه در استفاده از محیط زیست: ۱۴۷
- ۳-۸-۳- احکام زیست محیطی اسلام: ۱۴۸
- ۴-۸-۳- فهرستی از احکام زیست محیطی فقهی عبارت است از: ۱۴۸
- ۵-۸-۳- حرمت اتلاف و تخریب محیط زیست: ۱۴۸
- ۶-۸-۳- برتری استفاده از محیط زیست: ۱۴۹
- ۹-۳- پرونده‌های مورد اختلاف در کشاورزی و منابع طبیعی: ۱۵۰
- ۱-۹-۳- جایگاه و مبانی حقوق کمیسیون ماده ۵۶: ۱۵۲
- ۲-۹-۳- بعضی از تعاریف دادگاه‌های اداری اختصاص: ۱۵۲
- نتیجه‌گیری ۱۸۴
- پیشنهادات ۱۸۷
- منابع و مآخذ ۱۸۹

پیش‌گفتار

با توجه به اصول و موازین شرع مقدس اسلام، اضافه بر منابع طبیعی به آفریدگار بزرگ تعلق دارد و بهره‌گیری انسان از این مواهب الهی بر اساس کارمفید و در جهت رفع نیاز و خودکفایی جامعه و به منظور تشویق و حمایت از کار و کوشش و همکاری افراد در زمینه فعالیت‌های کشاورزی و جلوگیری از معطل ماندن بی‌مورد منابع آب و خاک، مکان‌پذیر است. اینکه مراتع در زمره انفال قرار دارد یا خیر، اختلاف نظرهایی میان فقهاء و محدثان و پذیرفتن هر یک از این دیدگاه‌ها ثمرات خاصی خواهد داشت، اگر بپذیریم مراتع در زمره انفال قرار دارد آیا از مصداق‌های زمین‌های موات است یا در زمره مصداق‌های دره‌ها، سرک‌ها، آبرها و یا از زمین‌های بی‌مالک است و یا اصولاً مرتع‌ها از انفال نیست بلکه دست‌کم در زمان غیبت امام معصوم علیه‌السلام یکی از مباحات عمومی و یا اموال مشترک میان همه مسلمانان است؟

مقصود از انفال اموالی است که به پیامبر خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم اختصاص دارد [و آن‌ها را از آن روی انفال نامیده‌اند که] خداوند این اموال را به آن حضرت افزون بر دیگر اموال

شخصی‌اش از سر تفضل، عنایت کرده و آن‌ها پس از پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم از آن امام علیه‌السلام است (علامه حلی، ۱۴۰۳، ج ۱، ۱۸۳).

شهید ثانی جنگل‌ها را یکی از مصداق‌های انفال می‌داند در صورتی که در قلمرو ملک شخصی کسی نباشد و نیز به عنوان یک قاعده اصولاً انفال را مالی می‌داند که مالک خصوصی نداشته باشد (جبعی عاملی، ۱۴۰۴، ج ۲، ۲۵۰).

امام خمینی قدس سره بر پایه مبانی فقهی خود، تحلیلی خاص از انفال دارد. بر طبق مبنای ایشان هر مالی که مالک خاصی نداشته باشد، از انفال است و از آن ولی امر و همو باید آن را در مصالح مسلمانان هزینه کند. بدین سان ملاک اصلی و عنصر اساسی تشکیل دهنده مفهوم انفال آن است که مال دارای مالک خصوصی نباشد. در این صورت، این مال به ولی امر تعلق دارد. از این روی که رهبری هدایت امور مردم به دست اوست و وی مالک آن اموال نمی‌شود. به عبارت دیگر، انفال همان اموال عمومی و بی‌مالکی است که از آن منصب امامت و رهبری جامعه اسلامی است و نه ملک خصوصی رهبر و ولی امر است. از این روی ایشان در جایی دیگر انفال را چنین تعریف کرده است: «انفال را مالی است که به مقام امامت و رهبری تعلق دارد، همان گونه که به مقام ریاست و رهبری الهی یا ر خدا تعلق داشت (امام خمینی، ۱۳۶۸، ۲۶).

برای تحلیل نظام حقوقی مربوط به اراضی ملی در ایران لازم است که در ابتدا مبنای فقهی این امر روشن شود. از دیدگاه امام خمینی (ره) ملاک مورد توجه در همه انواع انفال را، مالک خصوصی نداشتن است. بدین سان که از دیدگاه ایشان هر زمینی که مالک خصوصی نداشته باشد چه از زمین‌های موات باشد و چه از زمین‌های آباد طبیعی، چه از تالاب‌ها و چه از تهره‌ها و... از انفال خواهد بود. از این رو، هرگاه حتی در سرکوه‌ها و قعر دره‌ها و معدن‌ها نیز بانی مالک داشته باشد، از انفال نخواهد بود؛ زیرا عنوان «ته دره‌ها و...» در روایات برای اشاره به مالک نداشتن است. از این روی، مراتع و جنگل‌ها، هرگاه در زمره این موضوع قرار گیرند، از انفال خواهند بود و حکم فقهی انفال بر آن‌ها مترتب خواهد شد. (امام خمینی، ۱۳۶۸، ۲۶)

از دیدگاه قانون اساسی ما، اراضی ملی و مراتع از جمله انفال محسوب و بسیار مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته و از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای در ادامه حیات اجتماعی و اقتصادی مملکت برخوردار می‌باشد؛ و ویژگی خاص خود را دارد. در جمهوری اسلامی ایران، این اراضی مطابق اصل ۴۵ قانون اساسی به حکومت تعلق دارد. این اصل اشعار داشته است: «انفال و

ثروت‌های عمومی از قبیل زمین‌های موات و رها شده، معادن، دریاها، دریاچه‌ها، رودخانه‌ها و سایر آب‌های عمومی، کوه‌ها، دره‌ها، جنگل‌ها، نزارها، بیشه‌های طبیعی، مراتعی که حریم نیست، ارث بدون وارث، و اموال مجهول‌المالک و اموال عمومی که از غاصبین مسترد می‌شود، در اختیار حکومت اسلامی است تا بر طبق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. تفصیل و ترتیب استفاده از هر یک را قانون معین می‌کند. همان‌طور که از این اصل نیز پیداست، حکومت موظف است بر طبق مصالح عامه نسبت به اراضی ملی اقدام نماید. چنانچه ذیل این اصل بیان داشته است نحوه استفاده از این اراضی را قانون معین می‌کند. مراجعه به قوانین مصوب مجلس نشان می‌دهد، قانون‌گذار نسبت به ترسیم نظام حقوقی لازم برای حفظ و حراست و بهره‌برداری از این اراضی در قالب تصویب قوانین متعددی همچون قانون حفظ و گسترش فضای سبز و جلوگیری از قطع بی‌رویه درخت، قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور و ... اهتمام داشته است.

مطابق قانون حفظ و حراست از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور، وزارت جهاد سازندگی موظف است، مناطق استقرار گله‌های مشخص شده در این قانون را حفاظت نموده و متخلفین را به مراجع قضایی معرفی کند. بر سر ماده ۱ این قانون نیز اشاره داشته‌اند: «متخلفین از این قانون برای بار اول علاوه بر پرداخت خسارتی که حسب مورد توسط کارشناسان مربوطه، وزارت جهاد سازندگی ارزیابی خواهد گردید به حبس از یک ماه تا شش ماه و پرداخت جزای نقدی برای هر اصله درخت، معادل یک برابر و نیم قیمت روز آن و در صورت تکرار به اشد مجازات محکوم می‌شوند». میزان اهتمام قانون‌گذار به سیانت از منابع طبیعی به اندازه‌ای بوده است که تبصره ۵ ماده ۱ بیان داشته است: در صورت همکاری کارگزاران و مأمورین سازمان جنگل‌ها و مراتع با متخلفین به تناسب جرم به اشد مجازات مقرر در این قانون و مقررات مربوطه محکوم می‌شوند. (قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور، مصوب ۱۳۶۷) از جمله مسائل مهمی که قانون مذکور مورد توجه قرار داده است، پرداختن به بحث اختلافات ناشی از تشخیص منابع ملی شده در ماده ۵۶ این قانون است. در همین راستا نیز، قانون تعیین تکلیف اراضی اختلافی موضوع اجرای ماده ۵۶ قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع (مصوب ۱۳۶۷/۶/۲۲) هیأتی را جهت رسیدگی به اختلافات موضوع ماده ۵۶ اختصاص داده است. مطابق این ماده تشخیص منابع ملی شده و مستثنیات ماده ۲ قانون ملی شدن جنگل‌ها

و مراتب با رعایت تعاریف مذکور در این قانون با وزارت منابع طبیعی است. ظرف یک ماه، پس از اخطار کتبی یا آگهی وزارت منابع طبیعی به وسیله یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار مرکز، یکی از روزنامه‌های محلی، سایر وسایل معمول و مناسب محل، اشخاص ذینفع می‌توانند به نظر وزارت مزبور اعتراض کرده و اعتراضات خود را با ذکر دلیل و مستندات به مرجع صادرکننده آگهی یا محل صدور اخطار تسلیم دارند. برای رسیدگی به اعتراضات وارده، کمیسیونی مرکب از فرماندار و رئیس دادگاه شهرستان و سرپرست منابع طبیعی محل یا نمایندگان آن‌ها (نماینده دادگستری یکی از قضات خواهد بود) تشکیل می‌شود. کمیسیون مکلف است، حداکثر ظرف سه ماه به اعتراضات واصله رسیدگی و اتخاذ تصمیم کند. تصمیم اکثریت اعضای کمیسیون قطعی است و چنانچه تصمیم کمیسیون مبنی بر ملی بودن محل بوده و محل در تصرف غیر باشد، کمیسیون مکلف است به درخواست وزارت منابع طبیعی دستور رفع تصرف صادر کند. بعد از آنکه کمیسیون تشخیص دهد که منبع مذکور از هر جهت در اختیار وزارت منابع طبیعی قرار گیرد. مأمورین انتظامی مکلف به اجرای دستور کمیسیون هستند. بهره‌گیری صحیح از این اراضی، و جلوگیری از تصحیف این اراضی مستلزم تبیین و شفاف‌سازی نظام حقوقی حاکم بر این اراضی است. از همین رو لازم است به بررسی جنبه‌های مجهول و مبهم این قضیه در نظام حقوقی کشور پرداخته شود. هدف اصلی این کتاب، تبیین ابعاد حقوقی مالکیت دولت بر اراضی ملی و بررسی نظام حقوقی حاکم بر واگذاری و نظارت بر نحوه بهره‌برداری از این اراضی است. علاوه بر این هدف اصلی اهداف زیر نیز در این تحقیق دنبال می‌شود: ۱- تبیین اینکه اراضی ملی در زمره انفال قرار دارد و در جمهوری اسلامی ایران، انفال در اختیار حکومت اسلامی قرار دارد. ۲- بررسی این مسأله که دولت نسبت به اراضی ملی از حق مالکیت برخوردار است ۳- مالکیت دولت نسبت به اراضی ملی در چارچوب الزامات بیان شده در قوانین و مقررات صورت می‌گیرد. ۴- بررسی این که نظارت بر نحوه بهره‌گیری از اراضی ملی از سوی مراجع اداری و شبه قضائی پیش‌بینی شده در قوانین و مقررات چگونه صورت می‌گیرد. ۵- صلاحیت‌های مراجع قضایی و شبه قضایی برای رسیدگی به اختلافات و تخلفات بر اساس قوانین مربوط به اراضی ملی مورد بررسی خواهد گرفت.

کتاب حاضر بر اساس پایان نامه دوره کارشناسی ارشد حقوق عمومی اینجانب به مرحله چاپ و نشر رسیده که تدوین این اثر، مرهون راهنمایی‌ها و تلاش صادقانه استادان عزیز جناب آقای

دکتر محمد محمدزاده اصل، جناب آقای دکتر علی اکبر معصومی، جناب آقای دکتر محسن معصومی، جناب آقای دکتر محسن داوری و جناب آقای دکتر علیرضا محمدنژاد داریانی می‌باشد که در طول تالیف و تدوین این نوشتار، از راهنمایی‌های ارزشمندشان بهره‌مند گردیدم.

در این کتاب سعی شده که مبانی و مفاهیم موضوعی به صورت کامل مورد توجه قرار گیرند و آن چه را که از ضروریات مورد نیاز برای تدوین و تالیف یک اثر علمی مورد نیاز است، رعایت گردد. ولی، در عین حال، واضح و میرهن می‌باشد که مانند هر اثر دیگری عاری از نقص نخواهد بود که انتظار دارد خوانندگان و اساتید و دانشجویان محترم، نقص‌های موجود را یادآوری نمایند تا در ویرایش‌های بعدی کتاب نسبت به بازبینی و اصلاح آن‌ها اقدام شود.

رحیم درخشانی

آبان سال ۱۳۹۶